

A-5482

Duplum

H. Riitoja

Tähtsamad kodumaa
Söögikalad

Saatesõna E. Webermanilt.

Kalanädala peakomitee väljaanne.

Tallinna 1927.

Saatesõna.

Süga halvasti tunneme ning veel vähem hindame oma loodusvarasid.

On ainult faks ala, milledest inimfond ammutab toiduaineid — põllumajandus ja kalaasjandus.

Põllumajanduse arendamise tähtsuse ja tartviduse juures ei kahtle tänapäev üksi majanduslikult mõlleja fodanif. Sootu teisiti waadeldatse laiemates fihtides meie teist loomuliftu majandusala, kalaasjandust, olgugi et peale põllumajanduse ainult fiit faame toiduaineid ja et Eesti geograafiline asend meile fiin laialisi võimalusi pakub. Seni püüid meil ifka veel arvamaine, et kalaasjanduse oluford ja edu waetwalt füll fedagi muid hutvitama peaks kui kalamehi, „kalatvenelasi“ ja filufoolajaid . . . Kui turul on kala aasta-aastalt ifka vähem ja jesse tõttu hinnad kallid, — efs fiis väljamaa heering aita! . . .

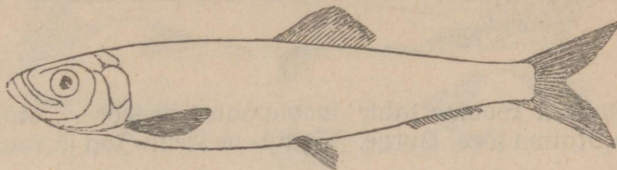
Kas on see küsimus tõesti ainult kalaasjanduse ringfondade era-afi, wdõ tohiks see eluliselt hutvitada fõifi fodaniffe?

Oma riikliku ifeseistvuse efimeft aastafümme oleme lõpetamas — põllumajandus-faaduste tõuswa produktiooni ja kalafaaduste languse tähe all. Kalafaupä väljaveetatvaf maast, nii kui jeda olime enne sõda, oleme muutunud ühefs kõige energilifemaks foolaheeringa ojtjats tertves Euroopas. Heeringa tartvitamine enne ilmafõda püüis meil 800 meeterttonni ümber aastas. Nüüd aga, aastatel 1920—1927, tartvitame fefmifelt 10.230 meeterttonni heeringat, ehf 11½ fõrda rohfem ennesõjaagjefst hulgaft.

Kas meie rahwa majanduslik jõufus jeda lubada wdõid ja palju see meile maksma lähed, näeme järgmistefst arvudeft. Wiimase seitseme aasta jooftul oleme väljamaa kala peale kulutanud üldjummas üle ühe miljoni naefsterlingi ehf ligi faks miljardit marfa. 1926. a. kalafaupade fifejeweđu moodustab ligi 4% (3,7) meie üldfifejeweost, ühes arvatud fõif tooresained, põllutõõriistad, kaifetvõe wariustus jne. Teiste sõnadega — 1/25-osa tertwest välisostude jaofs jätkutvaf rahwa rahaft — kulutama maifse rahuldamise fs, jefst fõdumaa kala järele pole nõudmift.1) Seifte aastat on lühife aeg riigi elus, kuid 1 miljon naefsterlingit, mida fama aja jooftul välismaale ilma tõifje tartvidufeta oleme paifanud, on meie riigile nii juure üldmajandusliku tähtsufega, et jeda wdõimatu on jätta ainult kalaaejanduse ringfondade era-asjaks. Oleme ju arvamifel, et kui fama jumma, f. o. 1 milj. naefst. Rahivasteliidu toetufel välislaenu faame, fiis oma riigi rahaasjandufele, Eesti Pangale, tugetwa alufe pannud oleme. Selge on, et küsimus kalameeste huwide tafapinnalt tõusnud on üldmajanduspoliitilifeks, ja efimefe järgu tähtsufega ülesandeks, mille lahendamata jätmine walufalt puudutab fõifi fõdaniffe, tertwet meie rahvafst.

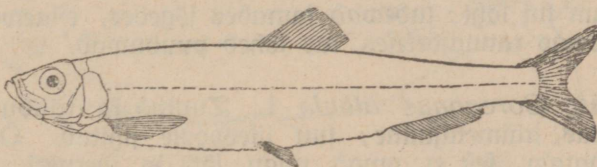
1) Lähemalt wt. jesse tohtja „Saetvanduse ja Kalaasjanduse“ märtsifuu numbris 1927, lhf. 57—63.

○ m h
Räim, *Clupea harengus* v. *membras* L. Soolatult silgu nime all üldiselt tuntud. On lähedane heeringa sugulane. Rõht on teravajervivoline, soomused juured, õhukesed, kergesti äratulevad; pea ilma soomusfatteta. Räim on tähtsam rannarahiva jõggikala; teda püütakse kogu meie rannikul, peaaesjalikult nootade ja võrkudega. Mõni aeg

tagasi, kui räimesaak õige suur oli, tarvitati jelleks suurel määral ka mõrdasid. Tähtsamateks püügipalkadeks on: Nariva laht, Valaste, Toila ja Alseri lauskrannad, Uhtju ja Waindlo (Stenskäri) saarte ümbrus, Wergi lauskrand, Mohni (Ekholmi) saare ümbrus, Soolamadal, Pärisepea ots, Juminda saar, Ulgimadal, Kalusi saarte ümbrus madalatega, Kuradimuna madalik, Aegna ja Naisisaare vahelised madalikud, Pärnu laht, Tahku ja Pootsi rannad, Muhumaa idarand, Wormsi madalik, Hallirahu, Weiserahu Laidunina ümbruses ja Sõrve saar.

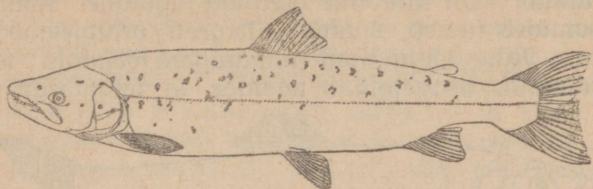
○ m n
Kilu, *Clupea sprattus* L. Räämega õige sarnane; kõige kergem on teda viimastest kõhuserviva ehituse järel eraldada. Kilul asub siin rida teravaid, kõrmega tagant ettepoole tõmbamisel selgesti tuntavaid

hambakesi. Kilu hoidub rannast kaugemale kui räim ja kudeb sügavamal, soolasemas vees. Kilude püüdmiseks tarvitatakse n. n. kiluvõrkusid, millede silmad on tihedamad kui räimevõrkudel. Wiru rannas püütakse kilu wähe. Harjumaal püütakse teda sügisel Loksa (Hara) lahe läänerannast, Kolga lahest, Prangli saarte ümbrusest, Tallinna lahest, ja kogu rannal Suurupist Osmussaareni; Saaremaal Põhjarannas, Panga, Ninase ja Waigu ümbruses; Harjumaal Whiterpalu ja Nõiva rannast.

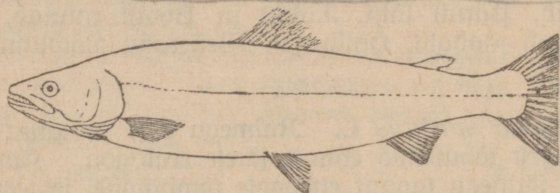
↓
Lõhi, *Salmo salar* L. Teised nimetused — lõhe, laks. Seljauime taga asetseb väike nn. rasvauim, seljauim on ühevärviline, tumehall, ainult noortel on ta tumedatähniline; alalõua tipp kasvab ifastel kontsulaadselt ülespoole. Elavad meres, rändavad kudemiseks jõgedesse. Katsed näitavad, et lõhed samasse jõkke kudema lähevad,

kus nad maimudena munast on foorunud (välja tulnud). Meil kude-

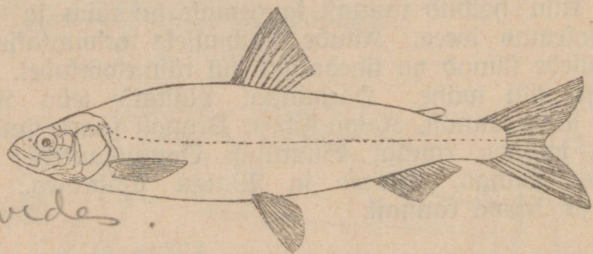
ivad peaaegjalikult Soome lahte woolatvates jõgedes. Kõige suurem püük sünnib Narva ides, Pürtse, Jägala- ja Keila-Joa jõesuudes, sügisel.

Iherus, *Salmo trutta* L. Teised nimetused — meriforell, norjas, taimo. Keha jämedam, ninamit tõmbim ja lühem ning uimed suuremad kui lõhel; sabauim on ainult noortel väljalõigatud jervaga, peagi lõpeb ta sirgjoonelisel (lõhel on sabauim lame-käärja väljalõikega). Elavad nagu lõhedki meres, jõgedesse tungivad ainult kudemiseks.

Meil fagedam kui lõhi; kudevad samades jõgedes, esinevad aga ka mõnes vähemas rannajõekes, kus lõhed puuduvad.

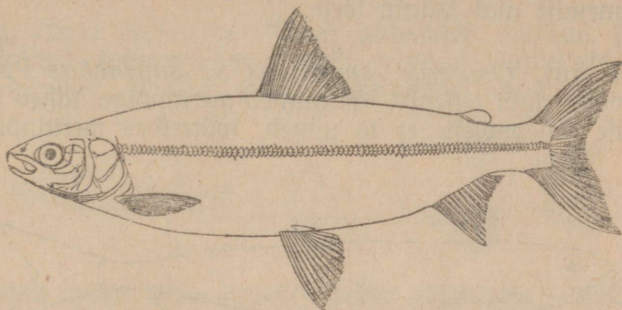
Rääbis, *Coregonus albula* L. Tuntud ka rääbuse nime all. Keha sihvakas, kräimefujuline; juu ülespoole sihitud. Õige kergesti räämest eraldatav, sest et omab, nagu lõhi ja iheruski, rasvauime.

Meil elab Peipis, Võrtsjärves ja Saadjärves. Eriti suureks kasvavad nad viimases. Rääbiseid on ka mõnesse Tartu lähikonnas asuvasse järve sisse lastud. Esineb ka Soome lahes.

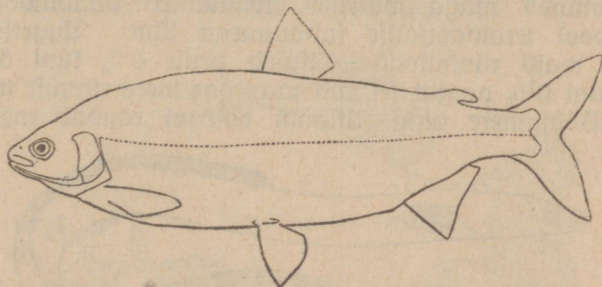
Merisiig, *Coregonus lavaretus* L. Ka siiaiks leht Läänemere

0
 siaks nimetatud. Pea väike; ülalõualuu tagumine ots ulatub väe-
 walt silma eesjervani; soomused kaunis peened. Elab meres, kudemä

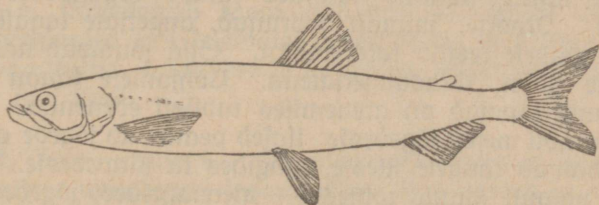
tuleb nõrga soolusuga rannalahtedesse, ka jõgedesse. Meie rannades
 esineb vähemal arvul enam-vähem igalpool. Tähtsamateks püügi-
 paikadeks on Saaremaal Silsandi saare ümbrus ühes Kihelkonna la-
 hega, Küdema, Püha ja Mõntu lähed ja Hiiumaal Salineeme laht.

Peipsi siig, *Coregonus maraena* (Bl.) Ka järtveisiig, lahn, iias,
 ihes. Pea piklik; ülalõua tagumine ots küünib silma eesjervani või
 isegi selle alla; soomused suuremad ja sabatvares lühem ning kõrgem

(kohmakam) kui iherusel. Meil Peipsis ja Võrtsjärves.

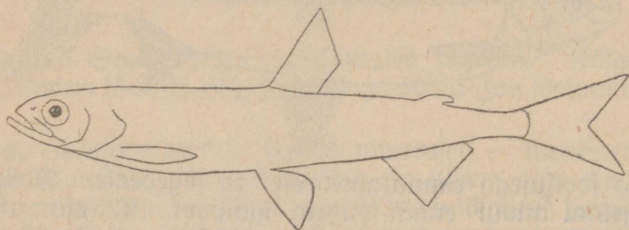
Meritint, *Osmerus eperlanus* L. Nimetatakse ka norfsiks. Suu
 fuur, tublisti ettepoole ulatuva alalõuaga; küljejoon esineb ainult ees-
 mises kere osas; soomused suured, ilma hõbeläiketa, kergesti äratulevad.

Loorel tindil on tugev omapärane lõhn. Elab meres, eriti jõesuude

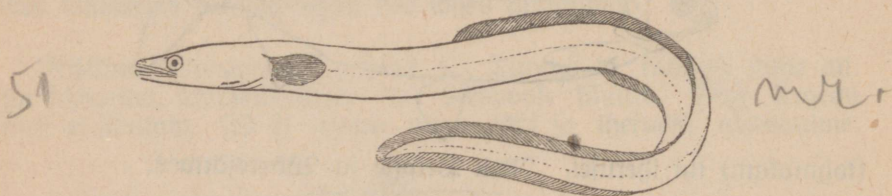
piirkonnas. Kudema rändab ta tihedates parivedes mereft jõgedesse. Meil püütakse meritinte suuremal hulgal talvel jää alt Pärnu lahest ja jää lagunemise ajal Pärnu jõest.

Beipfi tint, *Osmerus eperlanus* v. *spirinchus* Pal. Beipfis elab õige väike tindi teisend. Sarnaneb meritindiga, läheb sellest lahku peale fuuruse jellepoolest, et ta uimed, võrreldes meritindi omadega,

fõrgemad ning silmad suuremad on; ka on ta alaldug tugetvamini ettepoole ulatuiv kui meritindil. Mõnedkümmend aastad tagasi oleivat rikkalikult ka Võrtsjärves esinenud, on aga nüüd sealt footuks kadunud.

Angerjas, *Anguilla vulgaris* L. Keha pikk, maofujuline; nahk limane, soomused väga väikesed, kõhuuimed puuduvad, seljauim liitub tagapool teravaotsalise sabauimega ühte. Angerjad ei kude meie ivetes, vaid rändavad — isased peale 6 $\frac{1}{2}$ kuni 8 $\frac{1}{2}$, emased peale 7 $\frac{1}{2}$ kuni 9 $\frac{1}{2}$ aastat festnud magedas vees elamist merre. Läbi Lääne- ja Põhjamere ning Atlandi ookeani rändab meie angerjas

Sargasjo mere ja Bermuda saarte piirkonda, kus ta 1000 kuni 3000 m sügavusel kudeb ja peale kudemist nähtavasti hukkub, fest kunagi pole tähele pandud wanade kalade tagasi pöördumist sellest pulmareisult. Noorte, munast koorunud, angerjate tagasi rändamine Euroopa rannadele festab kaks aastat. Siia jõuavad nad iveel päris läbipaistvate n. n. klaasangerjatena. Põhjamere kaudu Läänemere rännanud angerjapojad on arenemises tublisti edenenuid. Nüüd alustavad nad rändu mereft jõgedesse; isased peatuvad jõgede alamivoolus, emased rändavad kaugemale ülesse, tungides ka järvedesse. Meil esineb angerjas — paiguti faunis rohkesti — merehahtedes, jõgedes ja merega ühenduses olevates järvedes. Tähtsamateks püügikohtadeks on:

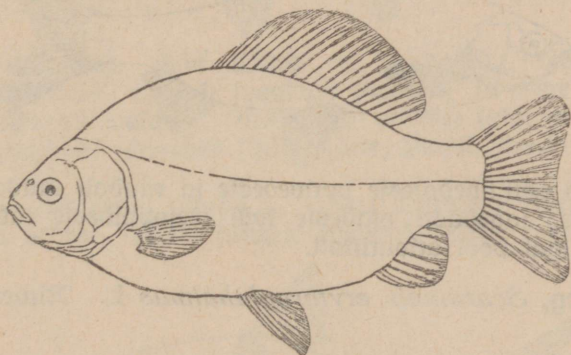
Wergirand, Lofja lahe läänerand, Lohusalu ja Lahepere lahed, Haapsalu ümbrus, Hiiumaa läänerand, Pärnu laht ja Muhu väin.

▼ **Haug**, *Esox lucius* L. Teised nimetused: purikas, havi. Pea on pikk, osaliselt soomustega kaetud; ninamit lamedaks vajutatud „pardinoka-kujuline“, ülalõug on alalõuast pikem; hammastus on tugev.

Seljauim asub kaugel taga, päraku-uimega kohastikku. Meil esineb igal pool järvedes, jõgedes ja merelahtedes, mõnikord ka väikstes kraatides ja veelompides, kuhu kõrgeveega kudema tulnud ning kust wee langemisel enam väljapääsu pole leidnud.

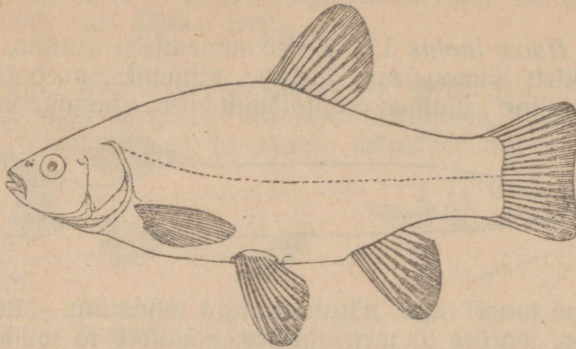
▼ **Roger**, *Carassius carassius* L. Ka karus. Kere kõrgelt kühirakas, külgede sihis tublisti kookusurunud; seljauim pikk, päraku-uim lühike. Selg harilikult tume, küljed tumekollased või valgevalgekarva kollased, kõht kollakasvalge; kogu kala vaaspunase või kollase hehkusega. Väikstes veefogudes muutuvad fogred ajajookul pikaldase kasvuga

õormepikkusteks n. n. tiigi- ehk mudakotredeks; suuremates veefogudes elutsevad n. n. järvefogred kasvavad kuni 40—50 sm pikaks. Glab aeglaselt woolavates või seisvates veefogudes, ifegi kõige vähemates tiikides, turbaaukudes, kraatides ja lompides, armastab muidagi põhja. Meil esineb igal pool.

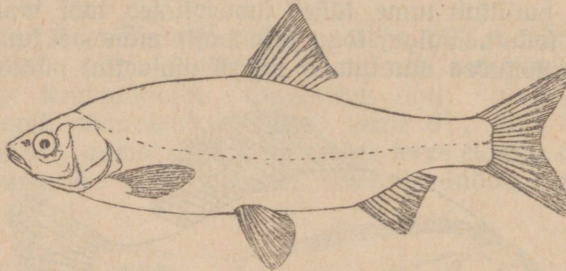
▼ **Linaft**, *Tinca tinca* L. Kaunis paksu kehaga, laiade ümmardunud serivaliste uimedega; soomused on õige peened ja asuvad paksus limases nahas; küljejoon on ebaselge; suunurkades paar õige väi-

kefi poiseid. Selg must-roheline, küljed rohekad kollakarvalise läikega;

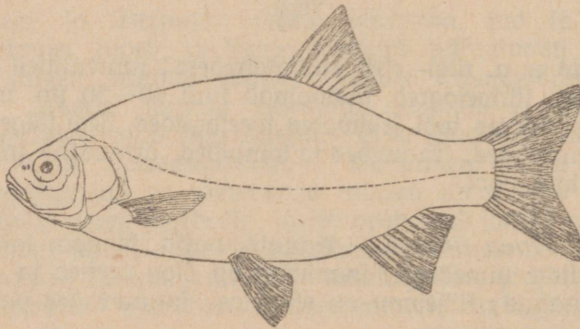
filmad punased. Elutseb mudase põhja ja rikkaliku taimkattuga veefogudes, ka meres rannalahetestes ja salmedes; meil kaunis harilik.

↓ **Särg**, *Leuciscus rutilus* L. Üldiselt tuntud magavee kala; tungib ka kaunis kaugemale merre. Elab seltsikaupa koos. Keivadel —

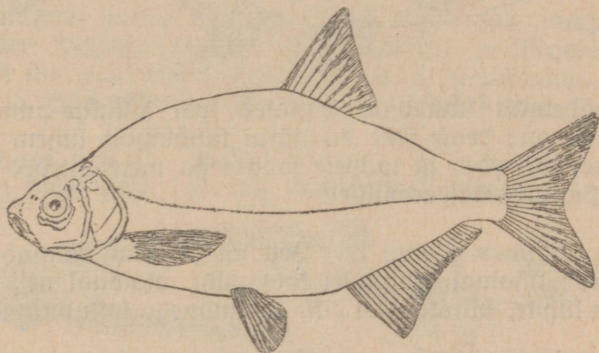
mais koguneb eriti tihedatesse parvedesse ja rändab madalatesse veefogu ojadesse, jägedasti ojadesse või jõesoppidesse kudemaks. Meie vetes esineb igal pool arvurikkalt.

↓ **Roofärg**, *Scardinus erythrophthalmus* L. Nimetatakse ka jura-

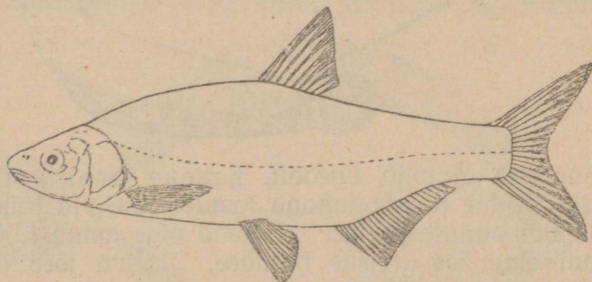
ba- ja rutassärjets. Wäheldane juuldõhe on järjult poolwiltune; kõhu-uimede ja pärafu-uime wahel kõhufertwal teraw kiil; selja-uim algab tunduwalt tagapool kõhu-uimede finnitustõha esifertwa; rinnauimed ulatutwad pea-aegu funi kõhu-uimede aluseni. Seljauime alus tume-hall, tipp punakas, rinnauimed hallikad punaste otstega, muud uimed werewpunased; filmad kollased. Meil esineb e. w. igal pool järwedes, jõgedes ja merelahtedes joppides ning käänudes. Tawaliselt wahetataffe roofärga ära färjega, ka säina poegadega.

✓ **Latif**, *Abramis brama* L. Teine nimetus latifas. Keha'on 2½ funi 3 korda pikem kui kõrge, küljesihhis tublisti lameats wajuta-

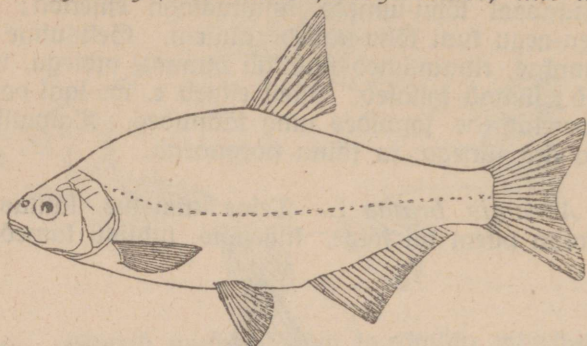
tud; pärafu-uim piff. Kõik uimed on sinihallid. Elab feltfiwalt suuremates järwedes, aeglase wooluga jõgedes, ka merelahtedes, kus wesi ainult nõrgalt soolane. Armastab pehmet saawi ja mudapõhja. Meil esineb paljudes järwedes (Wõrtsjärw, Peipsi, Keerijärw) rohkesti.

✓ **Wimm**, *Abramis vimba* L. Suu allapoole sihitud, ninamiku tipp tõmp ja pehme, ulatub kaugemale ettepoole suud; keha umbes neli

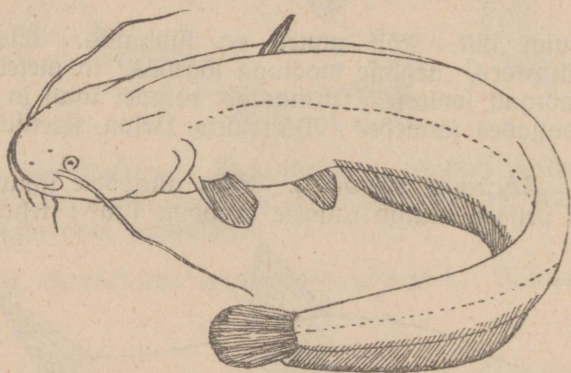
korda pikem kui kõrge. Elab madala soolsusega mere osades ning siia suubuwtates suuremates jõgedes. Meil lääne ja loode pool merelahtedes kudemise ajal paiguti (Pärnu laht, Liitwi ehk Riia laht) kaunis rohkesti.

Nurg, *Blicca björkna* L. Ka rõõs või väike latikas. On õige farnane noorte latikatega. Lunnufeks, mille põhjal on terge nuru ja latika vahel vahet teha, on rinna- ja kõhu-uimed, mis nurul kas ter-

welt või vähemalt juureosas punased või kollakas-punased, latikal alati finihallid on; peale selle on nurul tunduvalt lühem päraku-uim. Meil jõgedes, järvedes ja vähese soolusuga merelahtedes (näit. Mat-salu laht); paiguti rohkearviliselt.

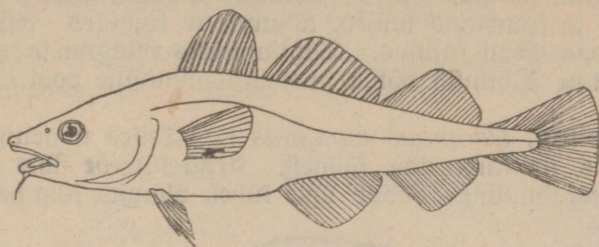
Säga *Silurus glanis* L. Pea lai ja lame, silmad filmatorka-walt väikesed; lihawal ülahuulel kaks pikka, alaldual neli lühikest poi-set; seljauim lühike, päraku-uim pikk, sabauimega kokkupuutuiv; väikesed

arivurikkad hambad asuvad tihedalt, harjana koos; pea ja kere soo-musteta, pakku, pehme limase nahaga kaetud. Selg ja küljed tumedad. kõht kollakas- või punakasvalge. Elavad õige wanaks. Meil esineb vähesel arvul Smajões ja selle harudes, Nariva jões ja Kosonas. On hartva Tartu turul müügil.

Turfs, *Gadus morrhua* L. Paiguti ka turss või turts. Kolme selja- ja kahe päraku-uimega; teha eest kaunis jäme, mokad paksub,

alaldual kaunis pikk poise. Lurfs on mere röövlala. Marjakala

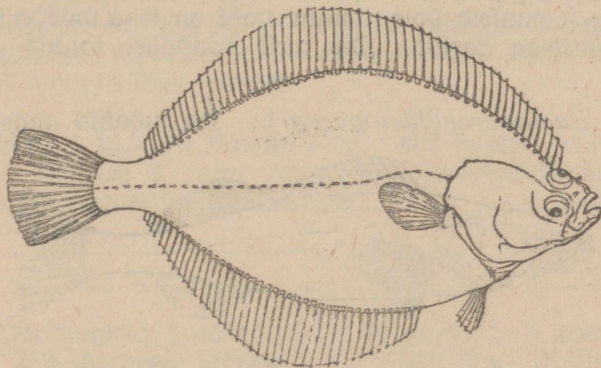
tudeb mitu miljonit muna. Meil harilik; tähtsamad püügipaigad on Prangli ja Keri vaheline sügav meri, Suurupi ja Naisaare wahel, Osmussaarest ida pool oleva madaliku ääred, Saaremaa Läänemere poolne rand ja Sõrtvesääre ümbruses Liivi (Riia) laht.

√ **Luts**, *Lota lota* L. Kahe selja- ja ainfa päraku-uimega; lai pea kõhu-selja sihis lame, jabaosa külgede sihis kottujurutud; alaldual

ainufe poise, ninasõõrmete lähikonnas kaks väikest n. n. ninaharjast; eesmine seljauim lühike, tagumine pikk; soomused õige õrnad ja peened, sügaval paksus limases nahas varjul. Meil esineb selgetes sügavates jõgedes ja järvedes ning merelahtedes.

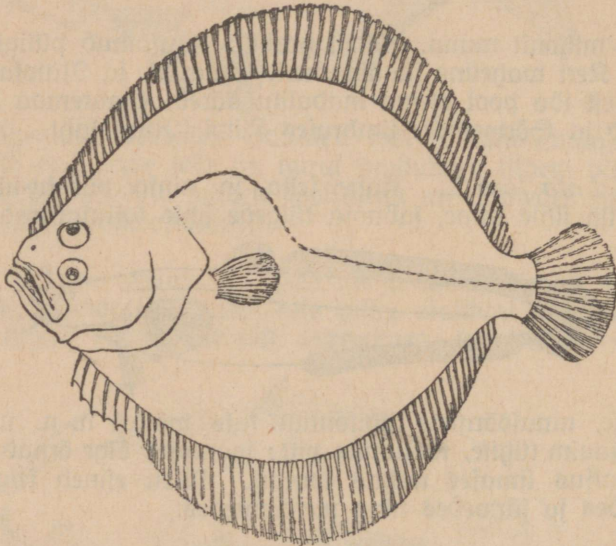
√ **Leht**, *Pleuronectes flesus* L. Nimetatakse ka kammeljaks ja kammelaks. Sama kujuga kui järgmine. Seljauim algab filma eesferwa

kohal todi kauqemal tagapool; filmad harilikult paremal, harwa wafa-

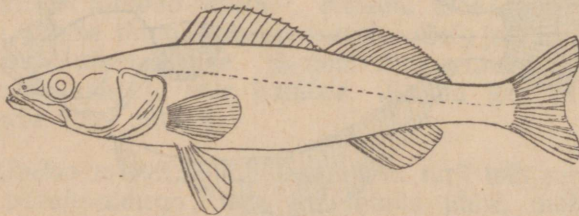
ful küljel (kammeljal on nad alati wafakul pool); küljejoon on rinna-
uime peal ainult nõrgalt kaares; soomused on kahesugused — õhukesed,
õige wäikesed ja suuremad luused, kühmukeste kujulised. Efineb wähe-
mal arwul fogu Gesti rannas. Tähtsamateks püügipalkadeks on ma-
dalikud Hiiust ja Wormsift põhja pool ja lõunalääne pool Sõrweäärt.

Kammeljas, *Rhombus maximus* L. Teised nimetused: kammel-
jas, kammelas, kiwikammel, kiwilest. Keha külgede sihis tublisti la-
mendunud, lestakujuline. Lebab ühel küljel, alumine külg hele, ülemine

tume; mõlemad filmad on tumedal küljel; selja- ja pära-uim on õige
pikad; seljauim algab eespool filma ees-ferwa; küljejoon rinna-
uime kohal kaares; soomuseid pole, limane nahk on keha mödda laialikülwa-
tud luunibukestega kaetud. On meie rannadel kaunis haruldaseks
jäänud.

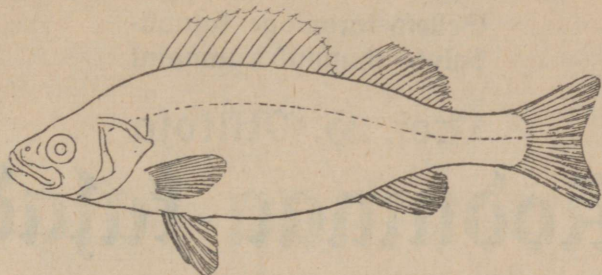
✓ **Koha**, *Lucioperca lucioperca* L. Ka judakits nimetatud. Ah-

iwenakujuline, kuid pea on saledam ja tere piklikum; lõugadel peale

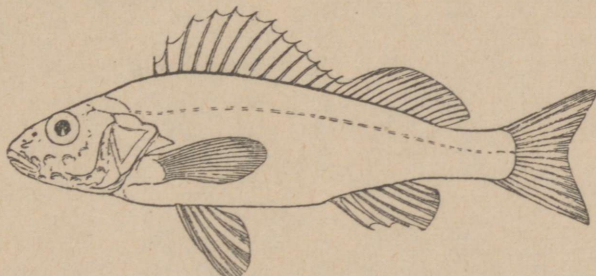
väikeste hammaste mõned tugevamad, eriti kaks n. n. kistva ülal ja alalduul. Esineb paljudes jõgedes ja järivedes, ka Läänemere lahtedes.

▼ **Ahven** *Perca fluviatilis* L. Ka ahvenas võdi ahun. Üldiselt tuntud magevee kala. Kasvab eri veefogudes eri kiirusega; üldiselt

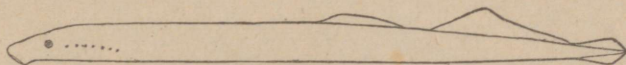
on ahvena kasv õige aeglane. Meil esineb igal pool jõgedes, järvedes ja merelahtedes.

▼ **Kiisik**, *Acerina cernua* L. Kiisikal on mõlemad seljauimed ühte sulanud; pea on lühike ja jäme, tere tüse, kõrge seljaga; keha katab paks lima-

ford; pea külgedel on rida väikesti lohukesti. Elutseb peaaesjalikult sügavamates jõgedes, järvedes ja merelahtedes, armastab liitvast põhja. Meil esineb paiguti õige rohkesti.

▼ **Jõesilm**, *Lampetra fluviatilis* L. Ka filmus ehk sutt. Maokujuline; pea külgedel 7 paari ümmarikke lõpusaitvausi, kaks seljauime, tagumine neist ühenduses sabauimega; kõhu- ja rinnauimed puudu-

ivad; nahk soomusteta, limane ja file. Esimesed 4–5 aastat elab jões, siis meres, kust jõgedesse kudema tuleb. Meil esineb Nariva, Pärnu ja mõnes väheemas jões. Suurem püük sünnib Nariva jões ülesrännu ajal.

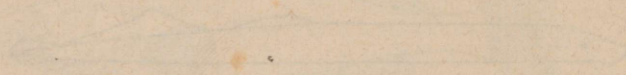
Õppige tundma kodumaa kalu!

Selleks tarivitage kalanä-
dalaks ilmunud raamatut

Prof. H. Riikoja

Kodumaa kalad

R/L. Loodus, Tartus.

Hind 5 marka